

Η ΑΝΩΤΕΡΑ ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ του ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (1947-1984)¹

Καλούτση, Ασπασία²

Με μεγάλη ευχαρίστηση αποδέχθηκα την τιμητική για μένα πρόταση να παρουσιάσω το έργο της Ανωτέρας Σχολής Κοινωνικής Εργασίας του ΙΑΚΕ (πρώην ΧΕΝ). Η Σχολή αυτή έδωσε τις πρώτες κοινωνικές λειτουργούς που εκπαιδεύτηκαν στην Ελλάδα, και υπήρξε η "μακροβιότερη" Σχολή στο χώρο της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών. Συνέβαλε ουσιαστικά στις προσπάθειες να μπουν τα θεμέλια, όχι μόνο της εκπαίδευσης, αλλά και του ίδιου του επαγγέλματος. Στελέχωσε με αποφοίτους της όλους ανεξαιρέτως τους τομείς των κοινωνικών υπηρεσιών. Η αναδρομική παρουσίαση της Σχολής και του έργου που επιτελέστηκε δεν είναι εγχείρημα απλό. Πρώτ' απ' όλα υπάρχει ο κίνδυνος να μην είμαι όσο χρειάζεται αντικειμενική. Η αναδρομή αυτή, εκ των πραγμάτων με αναγκάζει να αναβιώσω μνήμες και συναισθήματα μιας ολόκληρης επαγγελματικής ζωής. Άνθρωποι, φίλοι αγαπημένοι –πολλοί δεν υπάρχουν πια– γεγονότα και καταστάσεις γεμάτες ένταση και πάθος, ό,τι τέλος εμπεριέχεται στη μακροχρόνια και κοπιαστική προσπάθεια να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μια σωστή επιστημονικά εκπαίδευση για το νέο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού στη χώρα μας.

Αναφορικά με τη Σχολή, δύσκολα συνοψίζονται τα όσα συνέβησαν στα τριάντα επτά χρόνια της λειτουργίας της. Δυσκολότερο είναι να δοθεί μια αντικειμενική κατά το δυνατόν εικόνα των ραγδαία μεταβαλλόμενων κοινωνικών συνθηκών μέσα στις οποίες λειτούργησε η Σχολή τα χρόνια αυτά. Η ίδρυση της Σχολής, η εξελικτική πορεία της, η διακοπή της λειτουργίας της, όπως είναι αυτονόητο, επηρεάστηκαν και υπαγορεύτηκαν από πλήθος διαπλεκόμενων παραγόντων, πέρα και έξω από τις προθέσεις και τις προσπάθειες του στενού κύκλου των εκάστοτε διοικήσεων και του προσωπικού της.

Ανέλαβα τη διεύθυνση της Σχολής από το Μάρτιο του 1969 μέχρι το τέλος της λειτουργίας της. Όταν την ανέλαβα, η Σχολή είχε ξεπεράσει τη φάση των αναζητήσεων, των πειραματισμών και των

1. Προδημοσίευση από το υπό έκδοση βιβλίο της Σταματίνας Κ. Κοκκινάκη (επιμέλεια έκδοσης): *Η Εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών στην Ελλάδα τον Εικοστό Αιώνα*.
2. Η Ασπασία Καλούτση, MSSW, Δρ. Φ. είναι καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας και πρώην Διευθύντρια της Σχολής.

ενθουσιασμών των πρώτων χρόνων. Ήταν ένας ολοκληρωμένος εκπαιδευτικός οργανισμός, με παγιωμένους τρόπους σκέψης και λειτουργίας. Η Σχολή στη φάση αυτή έπρεπε να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις. Για να μπορέσει να συνεχίσει το έργο της κατά την περίοδο της δικτατορίας και, στη συνέχεια, κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης, έπρεπε να δεχθεί να αλλάξει τρόπους σκέψης και δράσης και να παρακολουθήσει τις κοινωνικές ανακατατάξεις που συντελέστηκαν. Ήταν μια φάση της λειτουργίας της ενδιαφέρουσα αλλά δύσκολη, μια και απαιτούσε πολλές και γρήγορες αλλαγές κυρίως των στάσεων και της νοοτροπίας της διοίκησης και του προσωπικού της.

Πέρα από τις αλλαγές του ευρύτερου κοινωνικού χώρου που αναφέρθηκαν, σ' όλη τη διάρκεια της λειτουργίας της Σχολής υπήρχαν πάντα και άλλοι σημαντικοί παράγοντες που επηρέαζαν το έργο της. Αναγκαστικά θα περιοριστώ στην απλή απαρίθμησή τους:

- Οι ιδεολογικές θέσεις, επιθυμίες και προθέσεις των διοικήσεων ορισμένων οργανισμών που ήσαν συγγενικές με το έργο της, όπως η ΧΕΝ Ελλάδος, η Παγκόσμια ΧΕΝ.
- Οι προθέσεις του κράτους και κυρίως του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και αργότερα και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Τα υπουργεία αυτά υλοποιούσαν τόσο την εκπαιδευτική όσο και την κοινωνική πολιτική των εκάστοτε κομματικών παρατάξεων που κυβέρνησαν την Ελλάδα τα χρόνια αυτά.
- Η κατάσταση του χώρου της πρόνοιας και γενικά της κοινωνικής πολιτικής που επικρατούσε τα χρόνια αυτά στη χώρα.
- Οι ανάγκες των κυριότερων εργοδοτικών οργανισμών σε στελέχη.
- Σημαντικός παράγοντας ήταν και το ίδιο το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού με τα επιστημονικά, τα επαγγελματικά και συνδικαλιστικά όργανά του στην Ελλάδα, καθώς και με τα διεθνή όργανά του.
- Το φοιτητικό κίνημα γενικά και ιδιαίτερα το τμήμα του, το σχετικό με τις σχολές της κοινωνικής εργασίας.

Όλα τα παραπάνω επηρέασαν σημαντικά τη λειτουργία της Σχολής.

Πιστεύω ότι η σχέση της Σχολής με τους παραπάνω παράγοντες δεν ήταν μονόδρομος. Ήταν πάντα μια σχέση αλληλοτροφοδότησης και αλληλοεπηρεασμού. Από την αρχή και μέχρι το τέλος της λειτουργίας της, η Σχολή επηρεάστηκε αλλά και επηρέασε, στο μέτρο των δυνάμεών της, το χώρο της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών και της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα.

Σαν τον κάθε ζωντανό οργανισμό, έτσι και η Σχολή γεννήθηκε, διέγραψε μια πορεία, και έκλεισε τον κύκλο της ύπαρξής της. Η συμβολή της στους χώρους της κοινωνικής πολιτικής και πρόνοιας, της υγείας, του πολιτισμού και της εκπαίδευσης του τόπου μας αλλά και στις ζωές πολλών από τους

ανθρώπους που υπηρέτησε, ήταν χρήσιμη και ουσιαστική. Σταμάτησε τη λειτουργία της και νέα εκπαιδευτικά σχήματα πήραν τη θέση της. Το προσωπικό της Σχολής που εντάχθηκε στο ΤΕΙ της Αθήνας στη Σχολή Επαγγελματιών Υγείας Πρόνοιας–Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας συνέβαλε, αποφασιστικά και με θετικό τρόπο, στο στήσιμο του νέου Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

Θα παρουσιάσω το έργο της Σχολής με την έξης διάταξη:

- 1) Η ιστορία της οργάνωσης της Σχολής
- 2) Το εκπαιδευτικό έργο της Σχολής
- 3) Σπουδαστές και Απόφοιτοι
- 4) Η Σχολή και η σχέση της με το επάγγελμα και το χώρο της Πρόνοιας και της Κοινωνικής Πολιτικής, οι διεθνείς της διασυνδέσεις
- 5) Επίλογος
- 6) Βοηθήματα που χρησιμοποιήθηκαν.

1) Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η Σχολή και οι μετονομασίες της

Η Σχολή ιδρύθηκε το 1947-1948, με την επωνυμία Σχολή Στελεχών Κοινωνικής Πρόνοιας. Το 1963 αναγνωρίστηκε από το Κράτος ως Σχολή Κοινωνικής Πρόνοιας ΧΕΝ. Το 1974 όλες οι σχολές κοινωνικής πρόνοιας μετονομάζονται σε σχολές κοινωνικής εργασίας και εντάσσονται στην τότε "ανωτέρα" βαθμίδα εκπαίδευσης, αλλαγή που σηματοδοτεί ουσιαστική αλλαγή απόψεων για το επάγγελμα και την εκπαίδευση των προνοιακών στελεχών την εποχή εκείνη. Έτσι, και η Σχολή παίρνει την επωνυμία *Ανωτέρα Σχολή Κοινωνικής Εργασίας ΧΕΝ*. Το 1979, με την ίδρυση του Ιδρύματος Αναπύξεως Κοινωνικής Εργασίας, στο οποίο η Σχολή μεταβιβάστηκε, ξανά θα μετονομαστεί, τη φορά αυτή σε *Ανωτέρα Σχολή Κοινωνικής Εργασίας του ΙΑΚΕ*. Παρά τις μετονομασίες της αυτές, η Σχολή συνεχίζει να λειτουργεί χωρίς καμία διακοπή μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 1983-84.

Την 18^η Δεκεμβρίου 1984, με εφαρμογή απόφασης των Υπουργών Υγείας και Πρόνοιας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η Σχολή παρέδωσε στο ΤΕΙ Αθήνας (α) το αρχείο των 729 πτυχιούχων της Σχολής και (β) των 51 σπουδαστών της του Γ' και του Δ' εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 1984-85. Το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΣΚΕ-ΙΑΚΕ εντάχθηκε αρκετούς μήνες αργότερα στη Σχολή Επαγγελματιών Υγείας Πρόνοιας του ΤΕΙ Αθήνας. Μέρος μόνο του διοικητικού προσωπικού της ακολούθησε το εκπαιδευτικό στο νέο πλαίσιο. Το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της ΣΕΥΠ

συστάθηκε και ξεκίνησε τη λειτουργία του στους χώρους της πρώην ΑΣΚΕ Διακονισσών στην Αγία Βαρβάρα του Αιγάλεω. Εκτός από τους σπουδαστές και το προσωπικό της ΑΣΚΕ-ΙΑΚΕ και ταυτόχρονα με αυτό, στη νέα Σχολή εντάχθηκαν και οι σπουδαστές και το προσωπικό των ΑΣΚΕ Διακονισσών και της ΕΠΑΑ. Σημειώνουμε ότι το σπουδαστικό έτος 1984-85 ξεκίνησε κανονικά για τους σπουδαστές, μια και το εκπαιδευτικό προσωπικό των Σχολών δέχθηκε για λόγους δεοντολογικούς να εργάζεται κανονικά και παρά το γεγονός ότι η ρύθμιση της εργασιακής του σχέσης καθυστέρησε. Το ΙΑΚΕ συνεχίσει τη λειτουργία του με άλλες δραστηριότητες σχετικές με το αντικείμενο της Κοινωνικής Εργασίας. (8α)

Το ξεκίνημα και οι στόχοι

Στον πρόλογο έκδοσης της Σχολής για τον εορτασμό των 25 χρόνων λειτουργίας της, ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Σχολής αναφέρεται στους λόγους που υπαγόρευσαν την ίδρυσή της. Γράφει: "Το 1947, υστέρα από τους πολέμους και τις καταστροφές που υπέστη η πατρίδα μας, το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνικής εργασίας ήταν ακόμα στα χέρια εθελοντών γυναικών. Τα κοινωνικά όμως προβλήματα ήταν τόσο μεγάλα και πολύπλοκα που φάνηκε αμέσως η ανάγκη να υπάρξουν ειδικευμένοι άνθρωποι που να είναι σε θέση να τα αντιμετωπίσουν με μεθόδους επιστημονικές".

Ιδρυτές της Σχολής ήταν δεκατρείς σημαντικοί κοινωνικά και επιστημονικά άνθρωποι της Αθήνας του 1947. Πολλοί απ' αυτούς υπήρξαν και διδάσκοντες κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της. Τη Σχολή διοικούσε 11μελές Διοικητικό Συμβούλιο και 5μελής Εφορία Σπίτιού. Σχολή και Σπίτι, δηλαδή οικοτροφείο για τις σπουδάστριες, ξεκίνησαν ταυτόχρονα.

Για να ιδρυθεί η Σχολή δωρήθηκε στη ΧΕΝ Ελλάδος ένα σπίτι και οικόπεδο στην Κηφισιά, από τις τρεις κόρες της Πηνελόπης Δέλτα, που ήταν ενεργά μέλη της ΧΕΝ Ελλάδος. Η ΧΕΝ Ελλάδος ήταν και η μόνη από τις ΧΕΝ όλου του κόσμου που δημιούργησε αυτού του είδους σχολή. Σ' αυτό το εγχείρημά της είχε από την αρχή και τη στήριξη, ηθική και υλική, της Παγκόσμιας ΧΕΝ.

Το 1948 προσδιορίστηκε η αποστολή και διατυπώθηκαν οι βασικές αρχές για τη λειτουργία της Σχολής. Τα παραθέτω αναλυτικά, μια και επηρέασαν σημαντικά την πορεία της Σχολής και του επαγγέλματος, μέχρι τουλάχιστον την εποχή της δικτατορίας:

«Η αποστολή της Σχολής είναι να μορφώσει κορίτσια και γυναίκες για να εργαστούν επαγγελματικά σε ιδρύματα Κοινωνικής Πρόνοιας στην Ελλάδα. Για να είναι η μόρφωση που θα πάρουν αρμονική και ενιαία, έτσι που όλα τα μαθήματα να τείνουν προς τον ίδιο σκοπό, η Σχολή στηρίζεται στις ακόλουθες βασικές αρχές:

1. Η Σχολή είναι επάνω από κάθε πολιτική ή κομματική αντίθεση ή επιδίωξη και επομένως κάθε είδους προπαγάνδα είναι ασυμβίβαστη με τον σκοπό της.
2. Η ιδεολογική της κατεύθυνση είναι Χριστιανική – Εθνική. Βασίζεται στις αρχές του Χριστιανισμού και στην εθνική μας παράδοση.
3. Η Σχολή αντικρύζει τον ελληνικό λαό ως ενιαίο σύνολο, που πρέπει να συντηρηθή στη ζωή και ν' αναπτύξη ελεύθερα την ιδιότυπη φυσιογνωμία του. Η συντήρηση και η ελεύθερη ανάπτυξη του συνόλου στην πατρική του γη είναι πρωταρχικό αίτημα, που καθορίζει τα όρια της ελευθερίας του ατόμου και της ομάδας.
4. Η Σχολή, καταδικάζοντας τη βία, θα καλλιεργήσει τον σεβασμό της γνώμης του διπλανού μας, το αίσθημα της δικαιοσύνης, την αγάπη και την αλληλεγγύη, αιτήματα όχι μόνο για τις σχέσεις μας με τα άλλα έθνη. Η συνεργασία και η σωστή εκτίμηση των άλλων είναι απαραίτητη συμβολή για την ανύψωση της ζωής και του πολιτισμού κάθε λαού.
5. Η Σχολή πιστεύει ότι, καλύτερο μέσο να επιτύχη τον ιδεολογικό της σκοπό, είναι να γνωρίσουν καλά οι φοιτητές της την Ελλάδα, με την ιστορία της και την παράδοσή της, που είναι συνυφασμένη με τις αρχές του ανθρωπισμού».

Στο έντυπο για τα 25 χρόνια της Σχολής, η συντάκτριά του σχολιάζει: "Σημειώνεται ότι ιδεολογία, γενικές και ειδικές γνώσεις, συνεργασία με τον γύρω κόσμο, πρακτική εφαρμογή της θεωρίας, έπρεπε να δοθούν σε λίγο χρόνο, σε νέες που θα ήθελαν να σπουδάσουν το άγνωστο επάγγελμα με το αβέβαιο μέλλον. Έπρεπε τα δίδακτρα να είναι ελάχιστα, να δίνονται υποτροφίες, να υπάρχει οικοτροφείο και να εξασφαλίζεται κατά κάποιο τρόπο η απασχόληση των αποφοίτων σε οργανώσεις Κοινωνικής Πρόνοιας." Έτσι, δημιουργήθηκε οικοτροφείο που να στηρίζει το εκπαιδευτικό έργο με τις παιδαγωγικά κατάλληλες συνθήκες. Το πρόγραμμα μαθημάτων περιελάμβανε μαθήματα γενικών γνώσεων και ειδικών γνώσεων, δηλ. στοιχεία κοινωνικών επιστημών, και τη διδασκαλία των μεθόδων της κοινωνικής εργασίας. Παράλληλα με τη θεωρητική διδασκαλία εφαρμόστηκε πρακτική άσκηση με εξατομικευμένη παρακολούθηση από ειδικούς καθηγητές, τρόπος εργασίας που έδωσε και στους εργαζόμενους στο χώρο της κοινωνικής πρόνοιας να αντιληφθούν τις δυνατότητες του επαγγέλματος. Πρωτοπόροι της ελληνικής παιδείας διαμόρφωσαν το εκπαιδευτικό κλίμα της Σχολής και συνέβαλαν ώστε στο πρόγραμμα να προστίθενται διαλέξεις εγκυκλοπαιδικού περιεχομένου, επισκέψεις σε Μουσεία, και αντί της ακροαματικής διδασκαλίας να γίνεται διδασκαλία στη βάση της συνεργασίας διδάσκοντος – σπουδαστριών. Εξ άλλου, σημαντική ήταν και η συμβολή ξένων ειδικών, σταλμένων από τη ΧΕΝ Αμερικής και αργότερα από το πρόγραμμα Φουλμπράϊτ, ειδικών στη διδασκαλία των επαγγελματικών μαθημάτων, εφ' όσον δεν υπήρχαν κατά τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της έλληνες καθηγητές μεθόδων κοινωνικής εργασίας. (6)

Η ιδρυτική ομάδα ξεκίνησε τη δημιουργία της Σχολής με τη σκέψη να προετοιμάσει στελέχη για τα ανά την Ελλάδα κέντρα της ΧΕΝ. Αμέσως όμως είδε την ανάγκη να διευρυνθεί το πεδίο δραστηριότητας των εκπαιδευομένων στον ευρύτερο προνοιακό χώρο. Την εποχή εκείνη η ανάγκη για εκπαιδευμένο προσωπικό ήταν κραυγαλέα και οι δυνατότητες κάλυψης των αναγκών με εθελοντικό ή έμμισθο αλλά ανεκπαίδευτο προσωπικό ήταν φανερά αδύνατη.

Όπως αναφέρθηκε, η Σχολή ιδρύθηκε το 1947-1948, και το 1949 έδωσε στο επάγγελμα τους πρώτους 12 κοινωνικούς λειτουργούς. Αυτό γιατί τότε το πρόγραμμα σπουδών της ήταν μονοετές. Οι πρώτες αυτές κοινωνικές λειτουργοί εργάστηκαν σε Κέντρα της ΧΕΝ. Αμέσως όμως, το πεδίο εργασίας τους διευρύνθηκε. Το 1950 κιόλας άρχισε η πειραματική τοποθέτηση των πρώτων επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών στην ύπαιθρο, σε προγράμματα παιδικής προστασίας του Υπουργείου Πρόνοιας. Τη μισθοδοσία τους ανέλαβε το Ταμείο του Εράνου Βασιλίσσης (τώρα Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας). (3) (4) (5)

Η Σχολή απευθυνόταν μόνο σε γυναίκες. Η πολιτική της αυτή διατηρήθηκε μέχρι το 1968. Η αιτιολογία για την επιλογή αυτή είναι απλή. Η Σχολή ήταν δημιούργημα γυναικείας εθελοντικής οργάνωσης, που τότε πίστευε ότι η απασχόληση με τα προνοιακά θέματα, ακόμα κι όταν δεν ήταν πια εθελοντική αλλά επαγγελματική, ταίριαζε καλύτερα στη γυναίκα.

Η Σχολή είχε πάντα τα μάτια της στραμμένα στην ελληνική ύπαιθρο. Τουλάχιστον μέχρι το 1959, εδήλωνε επίσημα ότι ο σκοπός της ήταν να προετοιμάσει γυναίκες ως πολυδύναμα προνοιακά στελέχη, που θα δουλεύουν με ομάδες και κοινότητες σε αγροτικές περιοχές. (3)

Η Σχολή στο θέμα των εκπαιδευτικών της στόχων, πέρα από τις δικές της αρχές και στόχους που προαναφέρθηκαν, έπρεπε, όπως ήταν ευνόητο, να ευθυγραμμίζεται με τις αποφάσεις της ηγεσίας του αρμόδιου Υπουργείου Πρόνοιας. Το Υπουργείο με βάση την εμπειρία του από την εφαρμογή προνοιακών προγραμμάτων περίθαλψης σε συνεργασία με τις οργανώσεις UNRA και GREEK WAR RELIEF και σε συνεργασία με εμπειρογνώμονες των Η.Ε. που είχε μετακαλέσει, όπως ο Rene Sand, κατέληξε από πολύ νωρίς στο συμπέρασμα ότι για την Ελλάδα και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο, προτιμότερο θα ήταν να εκπαιδεύονται πολυδύναμοι κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνικοί λειτουργοί βάσης, που να χρησιμοποιούν τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας ανεξάρτητα από τον τομέα της εργασίας τους. Η απόφαση αυτή ήταν σε αντίθεση με την πρόταση της εκπαίδευσής τους σε υγειονομική βάση -όπως ίσχυε τότε σε χώρες της Ευρώπης- ή κατά περιοχές κοινωνικών προβλημάτων και εξειδικευμένων κοινωνικών υπηρεσιών. (1) (2) (3)

Σε τελική ανάλυση, οι παραπάνω κατευθυντήριες γραμμές εξακολουθούν να ισχύουν. Εξακολουθούμε να εκπαιδεύουμε κοινωνικούς λειτουργούς βάσης, πολυδύναμους. Εξειδικεύσεις και εμβάθυνση του αντικείμενου της Κοινωνικής Εργασίας δεν είναι ακόμα δυνατή στην Ελλάδα γιατί οι ελληνικές πανεπιστημιακές σχολές δεν παρέχουν τέτοια δυνατότητα. (7α,β,γ,δ,ε)

Το διοικητικό πλαίσιο λειτουργίας της Σχολής

Η Σχολή υπήρξε δημιούργημα της ιδιωτικής εθελοντικής πρωτοβουλίας, και μάλιστα της πρωτοβουλίας μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας γυναικών με τους δικούς της ιδεολογικούς προσανατολισμούς, αυτούς που ίσχυαν κατά τη μεταπολεμική περίοδο, της ΧΕΝ Ελλάδος, μέλους της Παγκόσμιας ΧΕΝ, μιας διεθνούς εθελοντικής, γυναικείας οργάνωσης. Η Σχολή διαμορφώθηκε μέσα στις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα την εποχή εκείνη και στο κλίμα και με την ιδεολογία των διευθυντικών στελεχών της ΧΕΝ. Παρά τη σχετική διοικητική αυτονομία της, μια και διέθετε δικό της Διοικητικό Συμβούλιο, οι δεσμοί με την ΧΕΝ Ελλάδος υπήρξαν ισχυροί. Οι περισσότερες από τις προέδρους του ΔΣ της είχαν εργαστεί ως πρόεδροι της ΧΕΝ. Πάντα υπήρχε εκπροσώπηση του "μπτρικού" οργανισμού στο Διοικητικό Συμβούλιο της Σχολής. Οι βασικές αποφάσεις για τη διοίκηση της Σχολής και τα οικονομικά της έπρεπε να γνωστοποιούνται και να εγκρίνονται από το ΔΣ της ΧΕΝ Ελλάδος. Αντίστροφα, μέλη του ΔΣ της Σχολής, και τα τελευταία χρόνια και η Διευθύντριά της, εκλέγονταν μέλη του ΔΣ της ΧΕΝ Ελλάδος. Η Σχολή λειτούργησε υπό την αιγίδα της ΧΕΝ Ελλάδος μέχρι το 1979. Το 1979, μετά από εργώδεις διαδικασίες που είχαν δρομολογηθεί ήδη από το 1968, συστάθηκε ανεξάρτητο από τη ΧΕΝ ίδρυμα με την επωνυμία *Ίδρυμα Αναπύξεως Κοινωνικής Εργασίας (ΙΑΚΕ)*. Η ΧΕΝ εκχώρισε στο ΙΑΚΕ τη Σχολή και τα αρχικά περιουσιακά στοιχεία της δωρεάς και μετέταξε το προσωπικό. Η Σχολή λειτούργησε από το 1979 μέχρι το 1983 υπό την αιγίδα του ΙΑΚΕ.

Ο προβαλλόμενος λόγος για τη δημιουργία του ΙΑΚΕ ως της νέας αιγίδας για τη Σχολή, ήταν να δοθεί η δυνατότητα μιας αυτονομημένης λειτουργίας της Σχολής. Πολλοί παράγοντες, εσωτερικοί και εξωγενείς, οδήγησαν στην κατάληξη αυτή. Μερικοί απ' αυτούς:

- Καμιά από τις ΧΕΝ διεθνώς δεν είχε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, τόσο απαιτητικό οργανωτικά, διοικητικά και οικονομικά όσο αυτό μιας επαγγελματικής Σχολής τριετούς κύκλου σπουδών.
- Ο αυξανόμενος κρατικός παρεμβατισμός στον τρόπο λειτουργίας, διοικητικής και εκπαιδευτικής, και στα οικονομικά της Σχολής, παρεμβατισμός δικαιολογημένα ανεπιθύμητος από μια εθελοντική οργάνωση.
- Η αυξανόμενη μετά τη μεταπολίτευση πολιτικοποίηση των σπουδαστών.
- Η "επαγγελματοποίηση" του προσωπικού.

- Και τέλος, διαπροσωπικές διαφωνίες στα ανώτατα κλιμάκια της ηγεσίας της ίδιας της ΧΕΝ.

Το 1970 ζητήθηκε από την Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας Δρ. R. Marks, εμπειρογνώμονα σταλμένη από την Παγκόσμια ΧΕΝ μετά από αίτηση των ΧΕΝ Ελλάδος – Σχολής, να μελετήσει και να αποφανθεί για το αν η Σχολή θα έπρεπε να συνεχίσει τη λειτουργία της κάτω από την αιγίδα της ΧΕΝ. Η πρότασή της ήταν υπέρ της συνέχισης της Σχολής στο πλαίσιο της ΧΕΝ Ελλάδος. Όμως, το "διαζύγιο" είχε δρομολογηθεί.

Το προσωπικό της Σχολής και τα συλλογικά του όργανα

Για πολλά χρόνια ο ρόλος του Διοικητικού Συμβουλίου στη λειτουργία της Σχολής ήταν κυριαρχικός. Σταδιακά όμως αναδύθηκε και άλλος σημαντικός παράγοντας στην πορεία της Σχολής – το εκπαιδευτικό προσωπικό της και τα συλλογικά όργανά του και κυρίως ο Καθηγητικός Σύλλογος.

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή, στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της ορισμένα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ήσαν ταυτόχρονα και μέλη του διδακτικού προσωπικού της Σχολής. Έλληνες δίδασκαν τα γενικά μαθήματα, ενώ για τα μαθήματα κοινωνικής εργασίας η Σχολή χρησιμοποίησε αμερικανίδες καθηγήτριες κοινωνικής εργασίας του προγράμματος Φουλμπράϊτ μέχρι το 1968. Με την επιστροφή στην Ελλάδα ελληνίδων κοινωνικών λειτουργών με αυξημένα ακαδημαϊκά προσόντα λόγω σπουδών σε σχολές του εξωτερικού, η Σχολή μπόρεσε σταδιακά να καλύψει τις ανάγκες της σε προσωπικό με ελληνίδες κοινωνικές λειτουργούς. Σταδιακά ο ρόλος των καθηγητών του προγράμματος Φουλμπράϊτ άλλαξε. Έτσι, οι ξένοι καθηγητές της περιόδου 1964-1968 δεν λειτουργούσαν ως κανονικό εκπαιδευτικό προσωπικό, αλλά ως σύμβουλοι. Το πρόγραμμα σταμάτησε το 1968 οπότε ξεπεράστηκε η χρησιμότητά του. (6)

Τη διεύθυνση της Σχολής είχε αρχικά ως εντεταλμένη σύμβουλος, μέλος του ΔΣ, εκπαιδευτικός-ψυχολόγος, και στη συνέχεια εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι ως διευθύντριες σπουδών. Μόλις το 1968 η Σχολή απέκτησε διευθύντρια κοινωνική λειτουργό. Η Σχολή ευθυγραμμίστηκε έτσι με τις απαιτήσεις της Πολιτείας αλλά και με την πραγματικότητα της περιόδου εκείνης. Το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού διέθετε πια στελέχη με πανεπιστημιακό επίπεδο σπουδών στην Κοινωνική Εργασία. (86)

Ο ρόλος του διευθυντή ουσιαστικά και τυπικά προσδιορίστηκε το 1974 όταν η Σχολή υποχρεώθηκε τελικά να διατυπώσει εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας. Μέχρι τότε, το ΔΣ προτιμούσε να αντιμετωπίζει το διευθυντή ως διευθυντή σπουδών και όχι ως διευθυντή Σχολής, με την Πρόεδρο του ΔΣ και την έμμισθη Γενική Γραμματέα της Σχολής να θέλουν να ασκήσουν αρμοδιότητες διευθυντή. Οι ασάφειες των ρόλων όπως ήταν αναμενόμενο, δημιουργούσαν προβλήματα.

Το προσωπικό της Σχολής διακρίνονταν σε εκπαιδευτικό, διοικητικό και βοηθητικό. Στο προσωπικό περιλαμβάνονταν γιατρός της Σχολής και βιβλιοθηκάριος. Το προσωπικό ήταν μόνιμο (με πλήρη ή μερική απασχόληση) και ωρομίσθιο.

Τα κριτήρια για την πρόσληψη του εκπαιδευτικού προσωπικού ως προς τα απαιτούμενα ακαδημαϊκά προσόντα και την πείρα αλλά και ως προς τις αμοιβές και τους όρους εργασίας ήταν για πολλά χρόνια θέματα της αποκλειστικής αρμοδιότητας των εκάστοτε ΔΣ της Σχολής και της ΧΕΝ Ελλάδος. Αντικατόπριζαν, όπως ήταν φυσικό, τις απόψεις τους για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού και το είδος των εργασιακών σχέσεων με τους επαγγελματίες του κλάδου αυτού. Όμως, τα ΔΣ, από το 1968 και μετά έπρεπε να εφαρμόζουν τις ρυθμιστικές διατάξεις της πολιτείας σχετικά με το εκπαιδευτικό προσωπικό, ρυθμίσεις που και το ίδιο επιθυμούσε γιατί ήταν σαφείς, αντικειμενικές και οπωσδήποτε ευνοϊκότερες γι' αυτό. Αρχικά η Διεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας του Υπουργείου Πρόνοιας, που ήταν υπεύθυνη για την εποπτεία των ΑΣΚΕ της αρμοδιότητάς του, είχε αντιστοιχίσει τις αμοιβές του εκπαιδευτικού προσωπικού με αυτές των τακτικών δημοσίων υπαλλήλων απαιτώντας ταυτόχρονα την ένταξή του σε εκπαιδευτικού προσωπικού θέσεις ανάλογες με την εκπαίδευση και τα χρόνια προϋπηρεσίας του. Από το 1970 και μετά, κυρίως λόγω της ύπαρξης των τμημάτων κοινωνικής εργασίας στα Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Εκπαίδευσης (που στη συνέχεια μετατράπηκαν σε Κ.Α.Τ.Ε.Ε. και Τ.Ε.Ι.), το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας αναγκάστηκε να προχωρήσει σε πλήθος από ρυθμιστικές διατάξεις για τις ΑΣΚΕ της αρμοδιότητάς του αναφορικά με το προσωπικό, την ταξινόμησή του σε βαθμίδες βάσει ακαδημαϊκών προσόντων και προϋπηρεσίας, τις αποδοχές του, τις εκπαιδευτικές υποχρεώσεις του, κ.ά. Έπρεπε επίσης να διασφαλίσει την ισοτιμία των πτυχίων και τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των ΑΣΚΕ αρμοδιότητάς του με αυτά των αποφοίτων των ΚΑΤΕ. (8γ)

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπενθυμίσω ότι από το 1970 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συμμετέχει στην εκπαίδευση κοινωνικών λειτουργών. Το 1970 αρχίζει η λειτουργία των τμημάτων κοινωνικών λειτουργών στα ΚΑΤΕ Πατρών και Ηρακλείου Κρήτης. Έτσι, από το 1970 και μέχρι το 1983 οι σχολές για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών βρίσκονταν μοιρασμένες, διεκδικούμενες και ελεγχόμενες από δύο κρατικούς φορείς με διαφορετικές αντιλήψεις και πολιτική απέναντι στην επαγγελματική εκπαίδευση και στο επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού. Τα χρόνια αυτά ήταν δύσκολα για όλους, όχι μόνο για το προσωπικό της Σχολής αλλά και για τη διοίκηση και τους σπουδαστές της.

Όλα τα χρόνια, οι απαιτήσεις σε έργο για το εκπαιδευτικό προσωπικό ήταν πάντα μεγάλες και κυρίως ποικιλόμορφες: οι ώρες διδασκαλίας στην τάξη και οι εποπτείες της πρακτικής άσκησης των

σπουδαστών ήταν πολλές. Παράλληλα το εκπαιδευτικό προσωπικό έπρεπε να προετοιμάζει το αναγκαίο εκπαιδευτικό υλικό και σημειώσεις. Συγγράμματα δεν υπήρχαν για τα μαθήματα των μεθόδων της κοινωνικής εργασίας. Η συνεργασία με τις οργανώσεις πρακτικής άσκησης ήταν δύσκολη και χρονοβόρα. Το προσωπικό έπρεπε να συνεργάζεται συστηματικά με τους εκπροσώπους των οργανώσεων και ορισμένες φορές να δημιουργεί το ίδιο τη βάση για την οργάνωση της κοινωνικής υπηρεσίας, όταν η οργάνωση δεν είχε η ίδια συστήσει κοινωνική υπηρεσία. Έπρεπε να οργανώνει και να πραγματοποιεί τα λοιπά μέρη του εκπαιδευτικού προγράμματος της Σχολής όπως τα ετήσια σεμινάρια και φροντιστήρια, προγράμματα έρευνας, τις εκπαιδευτικές εκδρομές των σπουδαστών καθώς και διάφορες άλλες έκτακτες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Ήταν αναμενόμενη η συμμετοχή του εκπαιδευτικού προσωπικού όχι μόνο σε δραστηριότητες της Σχολής αλλά και στο νέο για την Ελλάδα επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, κάθε φορά που υπήρχε ανάγκη για την εκπροσώπησή του: με συγγραφή άρθρων ή και βιβλίων και με την έκδοση των περιοδικών του επαγγέλματος, με συμμετοχή σε σεμινάρια και σε συνδιασκέψεις εδώ ή και στο εξωτερικό, με συμμετοχή σε επιτροπές υπουργείων, με παρουσία στα συλλογικά όργανα του επαγγέλματος και των ίδιων των σχολών, με συμβολή σε επιτροπές για τη διαμόρφωση της νομοθεσίας που σταδιακά προσδιόρισε τις ευθύνες και την κοινωνική λειτουργία του επαγγέλματος και για τον καθορισμό του προγράμματος σπουδών κ.ά.

Όλα αυτά γίνονταν επί πλέον του κυρίως εκπαιδευτικού έργου του προσωπικού, στον ιδιωτικό του χρόνο, και πολλές φορές με δικά του έξοδα. Η Σχολή ΧΕΝ, μεριμνώντας για την εκπροσώπησή της στα συλλογικά διεθνή όργανα του επαγγέλματος, φρόντιζε ώστε μέλη του προσωπικού της να συμμετέχουν σε συνέδρια καλύπτοντας μέρος των εξόδων. Γενικά όμως, η επιστημονική ενημέρωση ήταν θέμα προσωπικό. Για το εκπαιδευτικό προσωπικό δεν προβλέπονταν εκπαιδευτικές άδειες ή άλλες διευκολύνσεις για επαγγελματική και επιστημονική ενημέρωση και ασφαλώς δεν προβλέπονταν διευκολύνσεις για συγγραφικό έργο. Κι όμως τότε θα μπορούσα να πω ότι όλοι δουλεύαμε με ευχαρίστηση γιατί τότε υπήρχαν ισχυρά κίνητρα που προέρχονταν από την πίστη στη χρησιμότητα του έργου και ισχυρό το αίσθημα της προσωπικής ευθύνης.

Όλο το προσωπικό συμμετείχε σε διάφορα συλλογικά όργανα και επιτροπές με κυριότερο όργανο τον Καθηγητικό Σύλλογο. Τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας της Σχολής και βάσει του κανονισμού της και των κειμένων διατάξεων, ο ΚΣ εξελίχθηκε σε σημαντικό όργανο για τη λειτουργία της Σχολής. Επίσης σημαντική ήταν η παρουσία του και στις διαπραγματεύσεις που απαιτήθηκαν με τις

άλλες δύο Σχολές Κοινωνικής Εργασίας, των Διακονισσών και της ΕΠΑΑ, με τα δύο Υπουργεία και τον σπουδαστικό σύλλογο για την ομαλότερη κατά το δυνατόν ένταξη της Σχολής στο ΤΕΙ.

Τα οικονομικά της Σχολής

Ο αγώνας για την εξεύρεση πόρων ήταν πάντα το κύριο μέλημα των ΔΣ, που κατέβαλαν κάθε προσπάθεια για την εξεύρεση πόρων από κάθε προσιτή στα μέλη τους πηγή.

Τα πρώτα χρόνια της Σχολής τα οικονομικά ήταν πολύ περιορισμένα και εξασφαλιζονταν από την Παγκόσμια ΧΕΝ, από φίλους από την Ελλάδα και το εξωτερικό, με τη μορφή των δωρεών σε είδος και σε χρήμα. Πάντα υπήρχε η ανάγκη για αυστηρή, νοικοκυρεμένη διαχείριση. (6)

Στην περίοδο 1957-64, η Σχολή υποστηρίχτηκε οικονομικά από τη Βασιλική Πρόνοια, αρχικά με τη μορφή υποτροφιών για τις σπουδάστριές της που έκαναν την πρακτική τους άσκηση του δευτέρου και του τρίτου έτους υποχρεωτικά στα «Σπίτια του Παιδιού» της Βασιλικής Πρόνοιας στη Βόρεια Ελλάδα, και αργότερα ως συνολική δωρεά. (4)

Πηγή εσόδων ήταν και τα δίδακτρα. Οι σπουδάστριες πλήρωναν δίδακτρα μέχρι την εποχή που το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας ανέλαβε το κονδύλι αυτό.

Η Σχολή φαίνεται ότι για πρώτη φορά το 1962 επιχορηγήθηκε μερικώς από το Υπουργείο Πρόνοιας. Σταδιακά αυξανόμενη η κρατική επιχορήγηση, έγινε τελικά η κυρία πηγή εσόδων της Σχολής. Η κρατική επιχορήγηση αυξανόταν, αλλά αυξάνονταν και τα έξοδα της Σχολής, μια και πάντα υπήρχαν διάφορες έκτακτες ανάγκες ή αξιόλογα εκπαιδευτικά προγράμματα που κρίνονταν χρήσιμα για το έργο της.

Στέγη – Οικοτροφείο

Τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της και μέχρι το 1962, η Σχολή και το Οικοτροφείο στεγάζονταν στο ιδιόκτητο κτίριό της στην Κηφισιά. Η απόσταση από την Αθήνα δημιουργούσε προβλήματα σε σπουδαστές και προσωπικό. Η Σχολή, τότε, μεταφέρθηκε σε ενοικιαζόμενο κτίριο, στην οδό Σόλωνος 33, όπου λειτούργησε και τμήμα οικοτροφείου για μικρό αριθμό σπουδαστριών από την επαρχία και το εξωτερικό. Ακολούθησε σειρά από μεταστεγάσεις της σε ενοικιαζόμενους χώρους: δίπλα στη ΧΕΝ Αθηνών στην οδό Αμερικής 11, στην οδό Ξενοφώντος 5, στο Σύνταγμα, και τέλος στην οδό Μαντζάρου 6, σε αυτόνομο κτίριο που διαμορφώθηκε για τις ανάγκες της Σχολής.

Άλλες παροχές στους σπουδαστές

Η Σχολή διέθετε πλούσια βιβλιοθήκη με αναγνωστήριο και βιβλιοθηκάριο με πλήρη απασχόληση για τις ανάγκες των σπουδαστών και του προσωπικού. Επίσης οι σπουδαστές είχαν στη διάθεσή τους τις ιατρικές υπηρεσίες ιατρού της Σχολής. Τέλος, πάντα υπήρχε ο θεσμός των υποτροφιών ποικίλου ύψους που δίνονταν στους σπουδαστές, άλλοτε με κριτήριο την επίδοση κι άλλοτε την ανάγκη.

Όταν το Κράτος προχώρησε σε διάφορες παροχές προς τους σπουδαστές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως σίτιση, εισιτήρια, αναβολή της στρατιωτικής θητείας, πληρωμή της πρακτικής άσκησης, κλπ., αυτές οι παροχές δόθηκαν μέσω του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας και στους σπουδαστές της Σχολής.

2) ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Η Φιλοσοφία της Σχολής

Στη Σχολή, από την αρχή της σύστασής της μέχρι το τέλος, κυριαρχούσε η θέση ότι η εκπαίδευση ήταν διαδικασία που στόχευε το σύνολο του ατόμου, και όχι την επαγγελματική του προετοιμασία μόνο. Η Σχολή εξατομίκευε την προσέγγιση της κάθε σπουδάστριάς και σπουδαστή της. Ταυτόχρονα καλλιεργούσε το ομαδικό πνεύμα και τον δημοκρατικό τρόπο ζωής και εργασίας σε όλες της τις δραστηριότητες, μέσα στις τάξεις, στις συγκεντρώσεις της Σπουδαστικής Κοινότητας, στα σεμινάρια και τα φροντιστήρια, στις εκδρομές. Αναφορά απόφοιτης που αξιολογεί τη Σχολή: "Η καθημερινή μας ζωή στη Σχολή υπήρξε μια άσκηση στον δημοκρατικό τρόπο ζωής. Στην διάρκεια τριών ετών δεν πήραμε απλώς την εκπαίδευση για να γίνωμε επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί. Δεχθήκαμε μίαν αγωγή...". (6)

Αυτή την ευθύνη και αυτούς τους πλατύτερους εκπαιδευτικούς στόχους που ήταν μεγαλύτεροι, ουσιαστικότεροι και δυσκολότεροι από την παροχή επαγγελματικών γνώσεων, απ' όσο ξέρω από τα χρόνια που είχα τη Διεύθυνση της Σχολής, τους αποδέχονταν όλοι στη Σχολή. Ασφαλώς, η ιδεολογική αυτή θέση που για την πραγμάτωσή της καταβάλλονταν συνειδητές προσπάθειες, διευκολυνόταν και από τη συνολική κατάσταση της Σχολής με την πολιτική της, με το ομοιογενές και ολιγάριθμο προσωπικό της, τους μικρούς αριθμούς των σπουδαστών που μάλιστα επιλέγονταν με τα κριτήρια της ίδιας της Σχολής, για όσα χρόνια αυτό ήταν αντικειμενικά δυνατό.

Διάρκεια σπουδών – πρόγραμμα – μαθήματα

Η διάρκεια των σπουδών από μονοετής που ήταν μέχρι το 1950, έγινε διετής με την προσθήκη δευτέρου έτους αφιερωμένου στην πρακτική άσκηση. Το 1956-57 προστέθηκε ένα τρίτο σπουδαστικό έτος πρακτικής άσκησης με τη μερική εποπτεία της Σχολής. Οι περισσότερες σπουδάστριες της Σχολής εργάζονταν στα "Σπίτια του Παιδιού" της Βασιλικής Πρόνοιας στη Βόρεια Ελλάδα, κάτω από ιδιαίτερα σκληρές συνθήκες. Το πρόγραμμα αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 1964. Τότε έγινε, με πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού προσωπικού, τεκμηριωμένη πρόταση ριζικής αναμόρφωσης του προγράμματος ώστε οι ακαδημαϊκές σπουδές να διαρκούν τρία χρόνια στη Σχολή, με την πρακτική άσκηση να πραγματοποιείται κάτω από την αποκλειστική εποπτεία του προσωπικού της, σε κοινωνικές οργανώσεις της Αθήνας, του Πειραιά και των περιχώρων. (4) Η πρόταση, όπως και η αποδοχή της από το Διοικητικό Συμβούλιο, ήταν θαρραλέα για τις τότε συνθήκες. Συνεπάγονταν πολλές διοικητικές και οικονομικές αλλαγές, όπως τη διακοπή της συνεργασίας με οργανώσεις που είχαν και οικονομική συνεισφορά στο έργο της Σχολής και την αύξηση της ανάγκης για συνεργασία με κοινωνικές οργανώσεις της περιοχής της πρωτεύουσας, που όμως δεν ήταν πάντα έτοιμες ή πρόθυμες να λειτουργήσουν ως εκπαιδευτικά πλαίσια. Σαν αντιστάθμισμα της αλλαγής αυτής, υιοθετήθηκαν προγράμματα που διατηρούσαν την πολύτιμη επαφή των σπουδαστών της Σχολής με την έξω από την Αθήνα Ελλάδα και με την Κύπρο. Με επιμονή, συστηματικά, σχεδόν μέχρι το τέλος της λειτουργίας της, ο στόχος αυτός επιτυχανόταν με ποικιλόμορφους και παιδαγωγικά ευφάνταστους τρόπους.

Όχι μόνο η διάρκεια των σπουδών αλλά και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Σχολής γνώριζε συνεχείς αλλαγές. Αν κανείς μελετήσει τις αλλαγές αυτές αντιλαμβάνεται και τη σημασία που είχαν οι πολλοί και διαπλεκόμενοι συντελεστές που τις προκάλεσαν και που τους έχω αναφέρει πιο πάνω.

Τα πρώτα χρόνια ξένοι εμπειρογνώμονες, αργότερα μικτές επιτροπές ξένων και Ελλήνων ειδικών, και τέλος επιτροπές από Έλληνες κοινωνικούς λειτουργούς και διοικητικούς των δύο υπουργείων, δούλεψαν για τη διαμόρφωση και για τις αναγκαίες τροποποιήσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος. (1) (2) (3) (78)

Οι εργοδότες των κοινωνικών λειτουργών, τα πρώτα χρόνια κυρίως, είχαν τις απόψεις τους για το είδος του προσωπικού που χρειαζόνταν. Οι πρώτοι και μαζικότεροι εργοδότες των κοινωνικών λειτουργών, ήταν η τότε Βασιλική Πρόνοια κατά κύριο λόγο και λιγότερο το Βασιλικό Εθνικό Ίδρυμα.

Οι επηρεασμοί από διεθνείς παράγοντες ήταν πάντα παρόντες και έντονοι. Από επαγγελματική και επιστημονική άποψη, ήταν ορθή η συνεχής προσπάθεια της Σχολής να ευθυγραμμίζει το πρόγραμμά της με τα ισχύοντα διεθνώς στο επάγγελμα και την εκπαίδευσή του. Π.χ. η Σχολή, για να γίνει μέλος της Διεθνούς Ένωσης Σχολών Κοινωνικής Εργασίας το 1956, τροποποίησε το πρόγραμμά της. Η παρουσία ξένων εμπειρογνομόνων και ξένων καθηγητών κοινωνικής εργασίας ήταν καθοριστική, κυρίως στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας της Σχολής. Αργότερα, η ενεργή συμμετοχή των μελών του εκπαιδευτικού προσωπικού της στα διεθνή συλλογικά επαγγελματικά όργανα επέτρεψε τη συνέχιση της επαφής αυτής.

Σύντομα, η ενοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των σχολών των κοινωνικών λειτουργών έγινε ανάγκη επιτακτική μια και, εκτός από τη Σχολή του Αμερικανικού Κολεγίου Θηλέων, δημιουργήθηκαν εν τω μεταξύ και λειτουργούσαν ταυτόχρονα οι Σχολές των Διακονιστών, του ΒΕΙ, της ΕΠΑΑ. (5) Όλοι παραδέχονταν την ανάγκη της ύπαρξης κάποιου κοινού κορμού γνώσεων, πέρα από τις ιδιαιτερότητες της κάθε μιας Σχολής. Παρά τις διαφορές απόψεων και τις αντιθέσεις ανάμεσα στις σχολές, η διαμόρφωση εκπαιδευτικού προγράμματος με βασικό κοινό κορμό για όλες τις σχολές σύντομα έγινε πράξη. Από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της η Σχολή, σε συνεργασία με τις άλλες Σχολές της Κοινωνικής Εργασίας, επεδίωξε και επέτυχε τη μετάκληση στην Ελλάδα ξένων ειδικών στα θέματα της εκπαίδευσης. Στόχος: η διαμόρφωση κατά το δυνατόν ενοποιημένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα έπαιρναν υπ' όψη τις αλλαγές. (3)

Με τα χρόνια ο συντονιστικός ρόλος για τις τροποποιήσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος πέρασε στο κράτος. Το 1962 εκδόθηκε το βασικό για την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών ΒΔ 319/1962. Μεταξύ άλλων προβλεπόταν και λειτουργία Επιτροπής Προγράμματος, που όμως ήταν αναποτελεσματική. Ουσιαστικό και καθοριστικό για το θέμα του προγράμματος των Σχολών ήταν το έργο της κοινής επιτροπής προγράμματος που συνέστησε η Διεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας. Στην επιτροπή αυτή τον βασικότερο ρόλο είχαν τα εκπαιδευτικά στελέχη των ΑΣΚΕ Αθήνας. Μετά από μακροχρόνια και συστηματική εργασία διατυπώθηκαν οι προτάσεις της και εκδόθηκε το ΠΔ 60/1979. Το πρόγραμμα αυτό υπήρξε και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα με το οποίο λειτούργησαν τα Τμήματα Κοινωνικής Εργασίας των ΤΕΙ μετά την ένταξη όλων των σχολών στα ΤΕΙ. (78)

Το πρόγραμμα για πολλά χρόνια ήταν ετήσιου κύκλου, για να μετατραπεί σε εξαμηνιαίου κύκλου προκειμένου να ευθυγραμμιστεί με ό,τι ίσχυε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η αλλαγή αυτή, όπως και άλλες αλλαγές που επιβλήθηκαν από τα έξω και δεν έπαιρναν υπ' όψη διοικητικές και εκπαιδευτικές ιδιαιτερότητες μιας σχολής με μικρούς αριθμούς προσωπικού και σπουδαστών, και

περιορισμένο χώρο, όπως ήταν φυσικό, δημιουργούσαν προβλήματα και εφαρμόζονταν με δυσκολία.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Σχολής πάντοτε περιελάμβανε, σε διαφορετικές κατά εποχή αναλογίες, θεωρητική διδασκαλία και πρακτικές ασκήσεις διαφόρων μορφών και εκπαιδευτικών στόχων.

Θεωρητική Διδασκαλία

Παρά τις συνεχείς αλλαγές του εκπαιδευτικού προγράμματος, αυτό πάντα περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες μαθημάτων:

- 1ο.** Μαθήματα θεωρίας και πράξης της Κοινωνικής Εργασίας,
- 2ο.** Μαθήματα Γενικών Γνώσεων αναφερόμενα στη μελέτη του ανθρώπου και της κοινωνίας,
- 3ο.** Βοηθητικά Μαθήματα.

Για τη διδασκαλία των μαθημάτων των γενικών γνώσεων και των βοηθητικών μαθημάτων καταβαλλόταν πάντα ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε να βοηθηθούν οι διδάσκοντες που προέρχονταν από τις συναφείς επιστήμες να επιλέξουν από τα θέματα της ειδικότητάς τους όσα θα ήταν αναγκαία για την άσκηση της κοινωνικής εργασίας, επιλογή που δεν ήταν πάντα εύκολη. Και κατά τη διαδικασία αυτή συνεχώς διαπιστώναμε ότι όλοι, κρατικοί λειτουργοί, εθελοντές των ΔΣ, αλλά και οι επιστήμονες άλλων κλάδων έχουν πάντα τις δικές τους απόψεις για το τι πρέπει να γνωρίζει ο κοινωνικός λειτουργός και κυρίως ποιό θα έπρεπε να είναι το έργο του.

Μορφές Πρακτικής Άσκησης – Φροντιστήρια – Σεμινάρια – Εκπαιδευτικές Εκδρομές

Η κυρίως πρακτική άσκηση

Η πρακτική άσκηση (Π.Α) ήταν πάντα και είναι το μέρος του προγράμματος της Σχολής που δεν τυποποιείται εύκολα και που είναι πολύπλευρα απαιτητικό και πολυσύνθετο μια και στοχεύει στο να εφαρμόσει στην πράξη τη θεωρητική διδασκαλία. Έγιναν πολλοί πειραματισμοί στο θέμα της πρακτικής άσκησης. Αναθεωρήθηκαν πολλές φορές οι απόψεις και οι πρακτικές ως προς τους στόχους της Π.Α. Άλλαξε πολλές φορές το περιεχόμενό της, η διάρκειά της, η αναλογία των ωρών μεταξύ θεωρητικής διδασκαλίας και πρακτικής, αναθεωρήθηκαν οι μέθοδοι διδασκαλίας κ.ο.κ. Αναγκαστικά εδώ θα περιοριστούμε μόνο στην αναφορά του γεγονότος ότι στη διάρκεια της λειτουργίας της Σχολής έχουν χρησιμοποιηθεί πολλά κέντρα πρακτικής άσκησης, έχουν δοκιμαστεί πολλά σχήματα πρακτικής άσκησης και διάφορα σχήματα εποπτείας, ατομικής και ομαδικής.

Επίσης, ότι επινοήθηκαν και δοκιμάστηκαν διάφοροι τρόποι για την αντικειμενικότερη κατά το δυνατόν μέτρηση της απόδοσης, την αξιολόγηση και βαθμολογία των σπουδαστών σ' αυτήν.

Κατά την πρακτική άσκηση οι εκπαιδευόμενοι βγαίνουν στον έξω κόσμο, που ελέγχεται πολύ λιγότερο από τη Σχολή ως προς τις εκπαιδευτικές εμπειρίες που παρέχει. Εξ άλλου, υπάρχει το σταθερό αίτημα των οργανισμών Π.Α. ο εκπαιδευόμενος να είναι ωφέλιμος στην οργάνωση. Σαν παράδειγμα από τα πρώτα χρόνια της Σχολής υπάρχει το "έτος δοκίμων", δηλ. των τριποετών σπουδαστριών της Σχολής που υπηρετούσαν κυρίως σε "Σπίτια του Παιδιού" της Βασιλικής Πρόνοιας στα χωριά της Β. Ελλάδας, δουλεύοντας μακριά από τη Σχολή σε συνθήκες αντίξοες, με, εκ των πραγμάτων, περιορισμένη εκπαιδευτική στήριξη. Σαν παράδειγμα από τα τελευταία χρόνια της Σχολής, μπορεί να αναφερθεί η ανάγκη για μεθοδευμένη παρέμβαση της Σχολής στα κέντρα Π.Α. ώστε να τους ανατίθεται έργο ανάλογο με τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες και όχι με τις ανάγκες της οργάνωσης.

Εκτός από το μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικού προσωπικού που η εξατομικευμένη εποπτεία των σπουδαστών απαιτούσε, η Π.Α. απαιτεί και πρόσθετο προσωπικό που πρέπει να ασχοληθεί με τις διοικητικές πλευρές της. Νωρίς στη λειτουργία των Σχολών προβλέφθηκε ότι ένα μέλος του εκπαιδευτικού προσωπικού θα οριζόταν υπεύθυνο για το συντονισμό του έργου που αφορούσε την πρακτική άσκηση. Οι οργανωτικές απαιτήσεις αυξάνονταν συνεχώς. Π.χ. το 1973 η Σχολή χρησιμοποιούσε 32 κέντρα πρακτικής άσκησης στην περιοχή της Αττικής. Χρειάζοταν συντονισμός με τις άλλες σχολές για την κατανομή των σχετικά περιορισμένων δυνατοτήτων πρακτικής άσκησης των σπουδαστών σε κατάλληλες οργανώσεις. Γρήγορα χρειάστηκε να καθοριστούν σε συνεργασία Σχολών με το Υπουργείο Πρόνοιας, τα κριτήρια για επιλογή των κοινωνικών οργανώσεων και προγραμμάτων ως κέντρων πρακτικής άσκησης και να διατυπωθούν οι διαδικασίες έγκρισής τους. Τέλος, η Σχολή πάντα διέθετε συστηματικούς τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας με τα στελέχη των κέντρων Π.Α. που αναλάμβαναν ως υπεύθυνοι για τους σπουδαστές.

Φροντιστήρια – Σεμινάρια

Ως συνέχεια των αρχικών εκπαιδευτικών της στόχων και πολιτικής, η Σχολή προσπαθούσε πάντα να διατηρεί ζωντανή την επαφή της με την ύπαιθρο, με την εκτός των αστικών κέντρων Ελλάδα. Έδινε τη δυνατότητα στους σπουδαστές και τις σπουδάστριές της να μελετήσουν τα προβλήματα της αγροτικής κοινωνίας. Κατάργησε το έτος δοκίμων, αλλά αμέσως ανέπτυξε σε αντικατάστασή του πρόγραμμα εντατικών θερινών φροντιστηρίων στο τέλος του πρώτου και του δεύτερου έτους σπουδών. Τα φροντιστήρια αυτά εξελίχθηκαν σε σημαντική μέθοδο εκπαίδευσης και είχαν μεγάλη βαρύτητα

μέσα στο σύνολο του προγράμματος. Λειπούργησαν με παραλλαγές μέχρι τότε που το εκπαιδευτικό πρόγραμμα καθοριζόταν από την ίδια τη Σχολή.

Το φροντιστήριο των πρωτοετών απέβλεπε στην εξοικείωσή τους με όλες τις όψεις της ζωής στην ύπαιθρο. Η παραμονή των σπουδαστριών για ένα δεκαπενθήμερο σε μικρές αγροτικές κοινότητες και η συνεργασία με τους κατοίκους για την πραγματοποίηση ενός συγκεκριμένου έργου, έκανε δυνατή αυτή την εξοικείωση. Το φροντιστήριο των δευτεροετών, τους έδινε τη δυνατότητα να μελετήσουν επί τόπου μια γεωγραφική και διοικητική ενότητα της Ελλάδας ή της Κύπρου από πλευράς δημογραφικής, πολιτιστικής, οικονομικής, εκπαιδευτικής καθώς και από πλευράς προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής και κοινωνικής πρόνοιας. Ακολουθούσε επεξεργασία των στοιχείων και συμπεράσματα, που κατά κανόνα παρουσιάζονταν δημόσια. Εκπαιδευτικός σκοπός ήταν η μέσω βιωματικής εμπειρίας σύνθεση των γνώσεων. Πιστεύαμε ότι οι σπουδαστές, πριν προχωρήσουν σε προτάσεις για "λύσεις" κοινωνικών προβλημάτων, έπρεπε να συλλάβουν ως εκπαιδευόμενοι το πολύπλευρο της κοινωνίας και την αλληλεξάρτηση των μερών της.

Μέσω και εξ αφορμής των φροντιστηρίων αυτών, έχουν μελετηθεί πολλοί νομοί της Ελλάδος και επαρχίες της Κύπρου.

Σεμινάρια έρευνας – Πτυχιακή εργασία

Οι τριποτεείς αναλάμβαναν τη διεξαγωγή κοινωνικής έρευνας με επίκαιρα κοινωνικά θέματα ή μελετούσαν ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πρόβλημα, συνήθως στην περιοχή της πρωτεύουσας. Με βάση την έρευνα, οι εκπαιδευόμενοι προχωρούσαν στη σύνταξη πτυχιακής εργασίας, που τελικά ήταν και η εφαρμογή των θεωρητικών γνώσεων της κοινωνικής έρευνας που διδάσκονταν στο τρίτο έτος. Σκοπός της επίσης ήταν να αντιληφθούν πόσα στοιχεία χρειάζονται για τον προγραμματισμό και σχεδιασμό μέτρων για την αντιμετώπιση των διαφόρων κοινωνικών αναγκών.

Εκπαιδευτικές εκδρομές

Οι εκπαιδευτικές εκδρομές της Σχολής ήταν πάντα το μέρος του προγράμματός της που ήταν εξαιρετικά δημοφιλές. Οι απόφοιτοι της Σχολής πάντα τις θυμούνται με νοσταλγία. Οι εκδρομές, εκτός από το ψυχαγωγικό μέρος τους, ήταν σαφώς αυτοτελή εκπαιδευτικά σεμινάρια, που παρείχαν γνώσεις κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές, ταυτόχρονα με τις πλούσιες αισθητικές εμπειρίες.

Τα φροντιστήρια, τα σεμινάρια, οι εκδρομές είχαν κόστος σε χρόνο καθώς και έξοδα από μέρους της Σχολής, των εκπαιδευτικών αλλά και των εκπαιδευόμενων. Όμως, οι ανταμοιβές σε εκπαιδευτικές και γενικότερες εμπειρίες συνήθως ήταν τέτοιες που οι παραπονούμενοι ήταν λίγοι.

Όταν τα προγράμματα αυτά σταμάτησαν, όλοι αισθανθήκαμε ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα έγινε φτωχότερο.

Το υλικό, που γενιές σπουδαστών έχουν συλλέξει και επεξεργαστεί με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού προσωπικού, αποτελεί, πιστεύω, πολύτιμο αρχειακό υλικό για ενδιαφερόμενους ερευνητές.

3) ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ

Στη Σχολή γίνονταν δεκτοί απόφοιτοι της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, 18 ετών και πάνω, μόνο θήλεις μέχρι το 1968 και άρρενες μετά το έτος αυτό, από την Ελλάδα. Μετά το 1955 γίνονταν δεκτοί και σπουδαστές από την Κύπρο. Ορισμένοι σπουδαστές της τα τελευταία χρόνια της λειτουργίας της, είχαν αποκτήσει πανεπιστημιακούς τίτλους σπουδών πριν στραφούν στη Σχολή. Όχι μόνο η μορφωτική αλλά και η κοινωνικοοικονομική προέλευση των σπουδαστών παρουσίασε σημαντικές αλλαγές με τα χρόνια.

Ο αριθμός των εισακτέων ήταν μικρός. Ποτέ πάνω από τους 35. Γινόταν επιλογή με γραπτές εξετάσεις και ατομικές συνεντεύξεις με μέλη της Σχολής, προκειμένου να εκτιμηθούν η προσωπικότητα, τα κίνητρα του υποψηφίου και η καταλληλότητά του για το επάγγελμα. Τα τελευταία χρόνια η Σχολή ακολουθούσε τις διατάξεις τόσο ως προς τον αριθμό των εισακτέων όσο και ως προς τους τρόπους εισαγωγής στις σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η Σχολή για πολλά χρόνια είχε το δικαίωμα να απομακρύνει σπουδαστή που κρινόταν ακατάλληλος για το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού, σε οποιαδήποτε φάση των σπουδών του, και οπωσδήποτε μετά από επισταμένη μελέτη του θέματος από τα διάφορα όργανά της. Με τα σημερινά δεδομένα στο χώρο της εκπαίδευσης, τέτοιες πρακτικές σχετικές με τον τρόπο εισόδου στο επάγγελμα και απομάκρυνσης των ακατάλληλων υποψηφίων, ασφαλώς νχούν παράδοξα. Όμως, εφαρμόστηκαν για πολλά χρόνια.

Τα χρόνια της μεταπολίτευσης, η πολιτικοποίηση της νεολαίας ήταν έντονα αισθητή και στη Σχολή. Οι σπουδαστές της Σχολής έγιναν ενεργά μέλη του ΣΥ.Σ.Σ.Κ.Ε. (Συλλόγου Σπουδαστών Σχολών Κοινωνικής Εργασίας) που προέβαλε δυναμικά τις απόψεις και τα σπουδαστικά αιτήματα όχι μόνο προς τις ίδιες τις σχολές αλλά και προς τους αρμόδιους κρατικούς φορείς.

Για τους αποφοίτους της Σχολής: Όπως είναι φυσικό, η Σχολή πάντα ήταν περήφανη για τους αποφοίτους της που συνέβαλαν στη δημιουργία και τη λειτουργία πλήθους προγραμμάτων και

κοινωνικών υπηρεσιών στη χώρα. Πολλοί ήταν πρωτοπόροι στους χώρους που επέλεξαν να εργαστούν. Οι περισσότεροι σίγουρα δούλεψαν σκληρά με αντίξοες συνθήκες. Χωρίς αμφιβολία το επάγγελμά τους οφείλει πολλά για την καθιέρωσή του στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Πραγματικά δεν υπάρχει τομέας των κοινωνικών υπηρεσιών της χώρας –όχι μόνο των μεγάλων αστικών κέντρων αλλά και της περιφέρειας– που να μην έχει στελεχωθεί από αποφοίτους της.

Στη μόνη συστηματική μελέτη που γνωρίζω ότι έγινε από τη Σχολή για τους αποφοίτους της αναφέρονται τα εξής (6):

Μέχρι το 1973	<i>Σύνολο αποφοίτων</i>	442
	<i>Ποσοστό εργαζομένων ως κοινωνικών λειτουργών</i>	70,58%
<i>Εργάζονταν ως Κοινωνικοί Λειτουργοί</i>	Ατική	141
	Επαρχία	151
	Κύπρος	16
	Β. Αμερική	4
<i>Προσωρινά χωρίς εργασία</i>		9
<i>Εξακολουθούσαν τις σπουδές τους</i>		10

Συνολικά, από τη Σχολή έχουν αποφοιτήσει 729 κοινωνικοί λειτουργοί προερχόμενοι από την Ελλάδα και την Κύπρο. Γυναίκες 711 και άνδρες 18. Οι 51 σπουδαστές και σπουδάστριές της του Γ' και Ε' εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 1983-84 μετατάχθηκαν στο ΤΕΙ Αθήνας.

4) Η ΣΧΟΛΗ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ, ΤΟΝ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ – ΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΕΙΣ

Η Σχολή, ως κύριο έργο της είχε τη μετάδοση επαγγελματικών γνώσεων και την άρτια κατά το δυνατόν προετοιμασία επαγγελματιών κοινωνικών λειτουργών. Όμως δεν περιορίστηκε σ' αυτό.

Όπως φαίνεται και από όσα προαναφέρθηκαν, η συμβολή της στη δημιουργία του πλαισίου για την καλύτερη εκπαιδευτική προετοιμασία των κοινωνικών λειτουργών, υπήρξε αποφασιστική: συνέβαλε στην εδραίωση της συνεργασίας μεταξύ των ελληνικών Σχολών Κοινωνικής Εργασίας, στη μετάκληση ξένων επιστημόνων για την επεξεργασία του προγράμματος εκπαίδευσης, συνεργάστηκε συστηματικά για τη διαμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου της εκπαίδευσης των κοινωνικών λειτουργών με το Υπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας πρώτα και στη συνέχεια και με το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας.

Στον τομέα της επιμορφώσεως στελεχών κοινωνικής πολιτικής οργάνωσε πολλά φροντιστήρια για τις απόφοιτές της αλλά και για όλους τους κοινωνικούς λειτουργούς, μόνη ή σε συνεργασία με το Υπουργείο, τις άλλες Σχολές και άλλα συλλογικά όργανα του επαγγέλματος. Π.χ. συμμετείχε στη διοργάνωση του Πρώτου Πανελλήνιου Εκπαιδευτικού Συνεδρίου Κοινωνικών Λειτουργών του 1961. Το 1964 έλαβε ενεργό μέρος στην οργάνωση της 12^{ης} Διεθνούς Συνδιασκέψεως Κοινωνικής Πρόνοιας και του 12^{ου} Συνεδρίου Σχολών Κοινωνικής Εργασίας στην Αθήνα με τη συμμετοχή 2.500 κοινωνικών λειτουργών από όλο τον κόσμο. Η εκπροσώπηση της Σχολής σε όλα τα Συνέδρια της Διεθνούς Ενώσεως Σχολών Κοινωνικής Εργασίας και η ενεργός συμμετοχή του προσωπικού της στα όργανα διοίκησης ή σε επιτροπές της Διεθνούς Ενώσεως ήταν συνεχής μέχρι το τέλος της λειτουργίας της. Τέλος η Σχολή, κυρίως μέσω του εκπαιδευτικού της προσωπικού πρωτοστάτησε στη δεκαετία του 1970 στις προσπάθειες του επαγγέλματος να κατακτήσει τη δυνατότητα εκπαίδευσης στην κοινωνική εργασία σε πανεπιστημιακό επίπεδο και στον τόπο του. (7α-στ) Ενεργός ήταν ο ρόλος του εκπαιδευτικού της προσωπικού στην περίοδο των διεργασιών που προηγήθηκαν της μετάταξης στα ΤΕΙ.

Με την ευκαιρία αυτή νομίζω ότι πρέπει να αναφερθεί ότι το προσωπικό της Σχολής, όπως άλλωστε και των άλλων ΑΣΚΕ, με σειρά διαβημάτων κυρίως προς το Υπουργείο Παιδείας, δήλωσε την αντίθεσή του στην ένταξη των Σχολών κοινωνικής εργασίας στα ΤΕΙ. Αντίθετα υποστήριζε ότι η κοινωνική εργασία θα έπρεπε να διδάσκεται κατά προτίμηση ή και αποκλειστικά σε σχολές πανεπιστημιακού επιπέδου, και ότι ο χώρος της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης δεν ήταν κατάλληλος για το συγκεκριμένο αυτό επάγγελμα. Υποστήριζε ότι η Σχολή του επαγγέλματος αυτού

θα έπρεπε να ενταχθεί στο Απικό Πανεπιστήμιο κατά προτίμηση, ή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Όμως, όπως είναι γνωστό, οι προσπάθειες αυτές δεν απέδωσαν. (7στ)

Πολύμορφη και ουσιαστική ήταν η συμβολή της Σχολής και στην καθιέρωση του ίδιου του επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού. Πρώτ' απ' όλα έδωσε τις πρώτες κοινωνικές λειτουργούς στο επάγγελμα. Η ίδια η εργασία των σπουδαστών και των αποφοίτων της σ' όλη την Ελλάδα στα πλαίσια πολλών κοινωφελών οργανισμών καθιέρωσε το επάγγελμα. Βοήθησε στην οριοθέτηση του επαγγελματικού χώρου του νέου επαγγέλματος του κοινωνικού λειτουργού, συνεργαζόμενη για τη διαμόρφωση του αναγκαίου νομοθετικού πλαισίου με το Υπουργείο Πρόνοιας, καθώς και με άλλα όργανα του επαγγέλματος όπως ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος. Τα μέλη του προσωπικού της, με παρουσιάσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, με επιστημονικά άρθρα, με τη συμμετοχή τους σε επιστημονικές διοργανώσεις του ίδιου του επαγγέλματος αλλά και συναφών επαγγελμάτων, με τη συμμετοχή σε επιτροπές εργασίας για τη διατύπωση της κοινωνικής πολιτικής, προέβαλαν το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού.

5) ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αναδρομή στο παρελθόν προκαλεί έντονα συναισθήματα κι όχι μόνο σκέψεις και τη διάθεση μιας αξιολογικής κριτικής. Έτσι, με συγκίνηση θυμήθηκα παλιούς συνεργάτες. Μερικοί δεν υπάρχουν πια. Όλοι, άνθρωποι ζωντανοί και αξιόλογοι, και ίσως γι' αυτό με έντονες προσωπικότητες. Θυμάμαι το ζεστό, ανθρώπινο κλίμα της Σχολής. Αναμφίβολα ήταν συνειδητή η προσπάθεια όλων να διατηρηθεί τέτοιο. Αντιπαραθέσεις και διαφωνίες υπήρχαν. Οι αντιπαραθέσεις όμως λύνονταν μέσα σε μια ατμόσφαιρα ήπια, με σεβασμό για τη διαφορετική άποψη του άλλου και με αντικειμενικότητα. Το ίδιο ίσχυε για τους σπουδαστές. Ήταν άτομα, ήταν πρόσωπα, με τις δυσκολίες και τα χαρίσματά του ο καθένας. Πολλοί τώρα για μένα δεν είναι μόνο αξιόλογοι συνάδελφοι. Είναι και φίλοι.

Η Σχολή ήταν ένα από τα δημιουργήματα της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στον τόπο μας στα χρόνια που λειπούργησε. Οι περιπέτειές της καθρεφτίζουν τις περιπέτειες της ιδιωτικής κοινωφελούς πρωτοβουλίας στην Ελλάδα. Επίσης καθρεφτίζουν τις ιδιαιτερότητες, τις ιδιάζουσες δυνάμεις και τις αδυναμίες μιας γυναικείας, κοινωφελούς οργάνωσης με παγκόσμιο χαρακτήρα. Μέσα από την εργασία στη Σχολή, βιώσαμε τους τρόπους με τους οποίους η ευρύτερη κοινωνία αντιμετωπίζει τους νέους κοινωνικούς πειραματισμούς και τις καινοτομίες, όπως τη δημιουργία ενός καινούριου επαγγέλματος, τους καινοτόμους τρόπους διδασκαλίας και, τέλος, νέους τρόπους αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων. Άλλοι, αντικειμενικότεροι, θα κρίνουν αν το "πείραμα" άξιζε για το

κοινωνικό σύνολο. Εμείς, το ζήσαμε με πολλή ένταση έχοντας την πεποίθηση ότι ήταν κοινωνικά αναγκαίο και χρήσιμο.

6) ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ και ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. (1957) "Εισηγήσεις εις την Κοινωνικήν Εργασίαν *"Φροντιστήριον: Εκπαίδευσις και Πράξις εις την Κοινωνικήν Εργασίαν"*, Νοέμβριος 1957, Εκδ. Μόνιμος Επιτροπή Επιμορφώσεως εις την Κοινωνικήν Εργασίαν εν συνεργασία με το Unitarian Service Committee των ΗΠΑ. (Πολυγραφημένο).
2. (1958) United Nations – European Office *"Meeting of Experts on Social Work Training in Southern Europe"* Athens, Greece 6-16 April 1958 (Πολυγραφημένο).
3. (1959) *"The Education and Training of Social Workers in Greece. Organization, Development and Problems of the Curriculum"*, Proceedings of the Seminar on Curriculum Planning, May 1959, Athens, Standing Committee on In-Service Training for Social Workers of Greece in Cooperation with the Unitarian Service Committee of the USA. (Ed.) (Πολυγραφημένο).
4. (1965) Gladys Kellar, *The report of curriculum development – Y.W.C.A. School of Social Work*, Athens Greece, January 1965 (Πολυγραφημένο).
5. (1981) Ασπασία Καλούτσι, "Η εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών", ομιλία στο 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών, Αθήνα 17-12-1978, *Εισηγήσεις-Συμπεράσματα - 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Κοινωνικών Λειτουργών*, Αθήνα, 1981, Σ.Κ.Λ.Ε. σελ. 219-237.
6. (1983) Ντόρα Παπαφλέσσα, *Σχολή Κοινωνικής Πρόνοιας ΧΕΝ 1948-1983*, Αθήνα, 1983 εκδ. Σχολή ΧΕΝ.
7. Για το θέμα της δημιουργίας Πανεπιστημιακής Σχολής Κοινωνικής Εργασίας: Από το άφθονο υλικό με μορφή επιστολών, υπομνημάτων, δημοσιευμάτων κλπ. που υπάρχει, επιλέγουμε τα εξής:

α. (1972) Απόψεις της Σχολής Κοινωνικής Προνοίας Χ.Ε.Ν. επί του "Μνημονίου" του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών επί θεμάτων μελέτης προς συμπλήρωση και αναμόρφωση της περί κοινωνικών λειτουργών ισχύουσας νομοθεσίας, (28/11/1972) στο οποίο αναφέρεται: "Όσον αφορά εις το μέλλον: εάν πρόκειται οι κοινωνικοί λειτουργοί να χρησιμοποιηθούν εις θέσεις διοικήσεως, ερεύνης και προγραμματισμού, θα πρέπει να προβλεφθή μια άλλη βαθμής εκπαίδευσως δια την κατάρτησιν 1^{ου}) Στελεχών Διοικήσεως, Ερεύνης, Προγραμματισμού, 2^{ου}) Στελεχών ειδικευμένων κατά ειδικότητα. Κατόπιν των ανωτέρω θα ήτο σκόπιμον να διεμορφώνετο η εκπαίδευσις των Κ.Λ. ως ακολούθως: Δια τα στελέχη βάσεως: Εν έτος προπαρασκευαστικών σπουδών. Τρία έτη σπουδών ως το εφαρμοζόμενον σήμερον πρόγραμμα και 3^{ου}) Διά στελέχη Διοικήσεως – Ερεύνης – Προγραμματισμού Ειδικότητας: Δυο έτη, επιπλέον, σπουδών πανεπιστημιακού επιπέδου".

β. (1975) Επιτροπή μελέτης Εκπαιδευτικού Προγράμματος Σχολών Κοινωνικής Εργασίας και Προτύπου Κέντρου Πρακτικής Ασκήσεως σπουδαστών Κοινωνικής Εργασίας (Συστάθηκε με την ΔΙ/1986/19/3/75 απόφαση του Υφυπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών) "Εκθεσις επί των επί μέρους διδασκομένων θεωρητικών μαθημάτων εις τας Σχολάς Κοινωνικής Εργασίας και των προϋποθέσεων λειτουργίας των Κέντρων Πρακτικής Ασκήσεως σπουδαστών των Σχολών τούτων", Αθήνα, Νοέμβριος 1975.

γ. (1977) Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων: "Πόρισμα της ομάδας εργασίας για τη μελέτη της αναδιοργανώσεως και αναπτύξεως των Κοινωνικών – Πολιτικών και Οικονομικών Επιστημών στην Ελλάδα, που συστάθηκε με την Υπ. αποφ. Β/3514/77 – Πορίσματα της ομάδος εργασίας"

δ. (1977) Υπόμνημα των Α. Καλούτση και Θ. Παπαφλέσσα της ΑΣΚΕ ΧΕΝ για την Ανωτάτη Εκπαίδευση στην Κοινωνική Εργασία προς την παραπάνω Επιτροπή. Δημοσιευμένο στην *ΕΚΛΟΓΗ*, Αύγουστος 1977, τ. 43, σελ. 16-21.

ε. (1977) Α. Καλούτση και Θ. Παπαφλέσσα "Σκέψεις και προτάσεις για την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση Κοινωνικών Λειτουργών" *ΕΚΛΟΓΗ*, Δεκέμβριος 1977, τ. 44, σελ. 3-10.

στ. Υπάρχει, αδημοσίευτη, η ιστορικά ενδιαφέρουσα σχετική αλληλογραφία και τα υπομνήματα που υποβλήθηκαν στα Υπουργεία Παιδείας και Πρόνοιας και στα συλλογικά όργανα του επαγγέλματος από την κάθε ΑΣΚΕ μόνη αλλά συνήθως από κοινού, της περιόδου πριν την ένταξή τους στα ΤΕΙ.

8. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Αναφέρονται χρονολογικά οι κυριότερες διατάξεις που είχαν άμεση ή έμμεση αλλά ουσιαστική σχέση για τη διαμόρφωση και τη λειτουργία της Σχολής, του επαγγέλματος και της εκπαίδευσης στην Κοινωνική Εργασία:

α. Διατάξεις που αφορούν την ίδια τη Σχολή ΙΑΚΕ (ΧΕΝ):

- (1963) Β.Δ. 578/24-9-63, "Περί αναγνώρισεως της Σχολής Κοινωνικής Προνοίας ΧΕΝ".
- (1974) Ν.Δ. 195/20-11-74 ΦΕΚ 349 Α, "Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Ν.Δ. 4018/1959" Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών "και του Β.Δ. 319/62."
- (1979) Π.Δ. 144/24-2-79 ΦΕΚ 35 Α, "Περί εγκρίσεως συστάσεως αυτοτελούς κοινωφελούς ιδρύματος υπό την επωνυμία ΙΔΡΥΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ και κυρώσεως του οργανισμού του" και Συμφωνητικό της 26/6/79 μεταξύ της ΧΕΝ Ελλάδος και του ΙΑΚΕ για την εκχώρηση και μεταβίβαση στο ΙΑΚΕ της λειτουργούσης Σχολής Κοινωνικής Εργασίας ΧΕΝ.
- (1979) Π.Δ. 702/6-9-79 ΦΕΚ 209 Α, "Περί μετονομασίας της Ανωτέρας Σχολής Κοινωνικής Εργασίας ΧΕΝ εις Ανωτέραν Σχολήν Κοινωνικής Εργασίας Ι.Α.Κ.Ε."
- (1983) Π.Δ. 444/17-11-83 ΦΕΚ 165 Α, Έγκριση οργανισμού της Ανωτέρας Σχολής Κοινωνικής Εργασίας του ΙΑΚΕ.
- (1984) Με το υπ' αριθμ. 156772/20-12-84 πρωτόκολλο οριστικοποιήθηκε η παράδοση και παραλαβή του αρχείου των αποφοίτων και των σπουδαστών της ΑΣΚΕ ΙΑΚΕ (ΦΕΚ 785 Β 1-11-84 Κοινή Απόφαση Υπουργών Υγείας και Πρόνοιας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αρ Ε5 7273 της 31-10-84 "Ρύθμιση της ένταξης των Σπουδαστών των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του ΤΕΙ Αθήνας".)
- (1985) Το εκπαιδευτικό προσωπικό της ΑΣΚΕ-ΙΑΚΕ εντάχθηκε στην ΣΕΥΠ/ΤΕΙ Αθήνας με την υπουργική απόφαση Ε5/2052/4-4-1985 (ΦΕΚ 64 ΤΝΠΔΔ/25-4-1985).

β. Γενικές Διατάξεις για το επάγγελμα και την εκπαίδευση:

- (1959) Β.Δ. 4018/12-11-59 ΦΕΚ 247 Α, "Περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών".
- (1961) Β.Δ. 690/4-9-61 ΦΕΚ 163 Α, "Περί της ασκήσεως του επαγγέλματος των Κοινωνικών Λειτουργών".

- (1970) Ν.Δ. 652/29-8-70 ΦΕΚ 180 Α, "Περί Κέντρων Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαιδύσεως (Κ.Α.Τ.Ε.)".
- (1974) Ν.Δ. 272/14-1-74 ΦΕΚ 9 Α, "Περί συστάσεως Κλάδου και τακτικών θέσεων Κοινωνικών Λειτουργών παρά τω Υπουργείω Κοινωνικών Υπηρεσιών".
- (1977) Ν. 576/13-4-77 ΦΕΚ 102 Α, "Περί οργανώσεων και Διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως (Κ.Α.Τ.Ε.Ε.)".
- (1978) Π.Δ. 891/7-12-78 ΦΕΚ 213 Α, "Περί καθορισμού του αντικειμένου εργασίας των ΚΛ".
- (1983) Ν. 1404/24-11-83 ΦΕΚ 173 Α "Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Τ.Ε.Ι.)".

γ. Διατάξεις που ρύθμισαν την εκπαίδευση των Κοινωνικών Λειτουργών:

- (1962) Β.Δ. 319 25-4-62 ΦΕΚ 81 Α, "Περί της εκπαίδευσής των Κοινωνικών Λειτουργών".
- (1963) Β.Δ. 542 σε συμπλήρωση του Β.Δ. 319. Συμπληρώνει τα της συνθέσεως της Επιτροπής Προγράμματος Σχολών Κοινωνικής Πρόνοιας, τις αναλογίες εκπαιδευτικού προσωπικού σπουδαστών.
- (1970) ΒΔ 153/6-2-70, "Περί αντικαταστάσεως άρθρων του ΒΔ 319 περί της εκπαίδευσής των ΚΛ. Αφορά στα προσόντα των διδασκόντων μαθήματα μεθόδων και την ανάγκη έγκρισης από τον Υπουργό Πρόνοιας των διορισμών καθηγητών των Σχολών.
- (1974) Ν.Δ. 195/20-11-74 ΦΕΚ 349 Α, "Περί τροποποιήσεως διατάξεων τινών του Ν.Δ. 4018/59 "περί του θεσμού των Κοινωνικών Λειτουργών" και του εις εκτέλεσιν τούτου εκδοθέντος Β.Δ. 319/62."
- (1975) ΦΕΚ 1448 Β 8-12-75, "Περί καθορισμού των ωρολογίων και αναλυτικών προγραμμάτων των τμημάτων Αδελφών Νοσοκόμων, Μαιών, Φυσικοθεραπευτών και Κοινωνικών Λειτουργών της Ανωτέρας Σχολής Παραϊατρικών Επαγγελμάτων των Κέντρων Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαιδύσεως (Κ.Α.Τ.Ε)".
- (1976) Ν. 298/17-4-76 ΦΕΚ 89 Α, "Περί ισοτιμίας των πτυχίων σχολών των ΚΑΤΕ και άλλων τεχνικών σχολών ως και καθορισμού των επαγγελματικών δικαιωμάτων των αποφοίτων... και ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητος Γεν. Διευθύνσεων Επαγγελματικής και Γενικής Εκπαιδύσεως" (Άρθρο 1 παρ. γ ισοτιμούνται τα πτυχία των ΑΣΚΕ με τα των ΚΑΤΕ).
- (1979) Π.Δ. 60/27-1-79 ΦΕΚ 14 Α, "Περί καθορισμού ενιαίου ωρολογίου αναλυτικού προγράμματος εκπαίδευσής για τα τμήματα εκπαίδευσής ΚΛ των Σχολών Υγείας-Πρόνοιας των ΚΑΤΕΕ και των Ανωτέρων Σχολών Κοινωνικής Εργασίας αρμοδιότητος του Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών".

- (1980) Π. Δ. 114/30-1-80 ΦΕΚ 34 Α, "Περί διδακτικών βιβλίων εις τας Ανωτέρας Σχολάς Κοινωνικής Εργασίας ΝΠΙΔ".
- (1980) ΦΕΚ 100 Β 2-2-80 Γ6α/202, "Περί καθορισμού της μισθολογικής εξέλιξεως του εκπαιδευτικού προσωπικού με πλήρη απασχόληση των εποπτευομένων από το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Ανωτέρων Σχολών Κοινωνικής Εργασίας ΝΠΙΔ" (αντιστοιχίες βαθμών τακτικών υπαλλήλων του Δημοσίου).
- (1980) ΦΕΚ 531 Β, "Περί καθορισμού του αριθμού των σπουδαστών που θα εισαχθούν στις Ανώτερες Σχολές αρμοδιότητος Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών κατά το ακαδ. έτος 1980-81" (35).
- (1983) 21-1-83 Το Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών ζητά διαγράμματα ύλης μαθημάτων και διδακτικές σημειώσεις.
- (1983) ΦΕΚ 105 Β 15-3-83 Υπ. Αποφ. Γ6α/362, "Μισθολογική εξέλιξη του εκπαιδευτικού προσωπικού με πλήρη απασχόληση των εποπτευομένων από το Υπ. Υγείας Πρόνοιας Ανωτέρων Σχολών Κοινωνικής Εργασίας ΝΠΙΔ".
- (1984) ΦΕΚ 785 Β 1-11-84, Κοινή Απόφαση Υπουργών Υγείας και Πρόνοιας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αρ. Ε5/7273 της 31-10-84: "Ρύθμιση της ένταξης των Σπουδαστών των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του ΤΕΙ Αθήνας".
- (1984) ΦΕΚ 841 Β 29-11-84, Κοινή απόφαση Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Υγείας και Πρόνοιας Ε5/7852 της 27-11-84: "Προϋποθέσεις και διαδικασία ένταξης του εκπαιδευτικού προσωπικού που υπηρετεί με κάθε σχέση εργασίας στις ανώτερες σχολές αρμοδιότητος του Υπ. Υγείας και Πρόνοιας στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα".